

ВІДГУК

офіційного опонента Рижикової Наталії Іванівни

на дисертаційну роботу Дяченка Валентина Сергійовича

на тему: «Формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження

Сучасні системні трансформаційні перетворення аграрного сектора економіки України в умовах мінливого ринкового середовища зумовлюють необхідність адаптації підприємницьких структур агробізнесу у напрямі забезпечення високого рівня конкурентоспроможності. Потреба забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств обумовлена необхідністю формування продовольчої безпеки держави, як гаранта соціальної стабільності та національної незалежності.

Дисертація Дяченка Валентина Сергійовича присвячена опрацюванню теоретико-методичних засад і розробленню практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств в мінливих умовах ринкового господарювання, що вказує на актуальність дослідження.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0106U007383) та «Наукові засади ефективного

господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0116U001708), у межах яких автором розроблено пропозиції щодо формування та забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств у сучасних ринкових умовах господарювання.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертації є науково обґрунтованими та достовірними, базуються на застосуванні загальнонаукових методах пізнання та спеціальних прийомів аналітичних досліджень, вивченні праць вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчих актів, статистичних даних Державної служби статистики щодо діяльності сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень підтверджується значним обсягом проведених дисертантом досліджень, глибоким і змістовним аналізом із залученням провідного досвіду, використанням сучасних методів аналізу та апробацією їх на науково-практичних конференціях та у виробничій діяльності. Зокрема, основні положення дисертаційної роботи доповідалися на 9 науково-практичних конференціях; результати досліджень були схвалені й використовуються Чернігівським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. Методичні рекомендації з прикладних аспектів дослідження отримали підтвердження у Центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій при Київській обласній державній адміністрації. Практичні рекомендації автора щодо шляхів та методів забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств впроваджуються в практичній діяльності Управління агропромислового розвитку

Бориспільської районної державної адміністрації, а також сільськогосподарських підприємств Київської області. Результати дисертації використовуються у навчальному процесі Державного навчального закладу «Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій Кіровоградської обласної державної адміністрації».

Основні положення дисертаційної роботи доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які створюють підґрунтя для подальших досліджень у сфері формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств України, забезпечують методичну основу для реалізації стратегічних пріоритетів їх розвитку.

Робота має логічно побудовану структуру, обґрунтовані висновки, що обумовлені метою та завданнями дослідження.

Наукова новизна розглянутого дисертаційного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методичних положень і розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів і механізмів формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, основними з яких є:

1. У першому розділі здійснено типологізацію підходів до сутності категорії «економічна стійкість підприємства», визначено особливості формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що економічна стійкість підприємства вважається однією з головних умов його успішної та стабільної роботи в ринкових умовах господарювання, адже є гарантією стабільної прибутковості, рентабельності та забезпечення процесу розширеного відтворення. Здійснено систематизацію макроекономічних, мезоекономічних і мікроекономічних, ендогенних та екзогенних чинників формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано, що для забезпечення економічної стійкості необхідно системно відслідковувати динаміку її змін. Із цією метою запропоновано алгоритм діагностики економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Запропоновано трактування економічної

стійкості підприємства: «Економічна стійкість підприємства, зокрема і сільськогосподарського, – це його здатність зберігати певний (заздалегідь визначений) рівень досягнення цілей в умовах динамічних трансформацій бізнес-середовища, що передбачає: а) ефективне управління спектром ендогенних, зокрема і специфічних, притаманних аграрній сфері чинників і вчасне виявлення та пристосування до екзогенних чинників виробничо-господарської діяльності; б) такий стан фінансово-економічних ресурсів підприємства, за якого раціональне використання останніх є гарантією стабільної прибутковості та економічного зростання підприємства»

2. У другому розділі проаналізовано трансформаційні зміни у функціонуванні аграрної сфери, виявлено їх вплив на формування економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств; досліджено механізми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств; проведено оцінювання стану сільськогосподарських підприємств за критеріями забезпечення економічної стійкості. Зокрема виявлено, що за часи аграрної реформи сформовано правову базу для функціонування сільськогосподарських підприємств, однак збитковість галузі тваринництва (окрім 2005 р. та 2008 р.) вказує на потребу її унормування.

3. У третьому розділі обґрунтовано стратегічні засади забезпечення економічно стійкого розвитку аграрної сфери та здійснено моделювання напрямів забезпечення зростання економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Систематизовано основні принципи формування стратегії забезпечення економічної стійкості підприємства, зокрема системності, адаптивності, рівноваги, комплексності та взаємоузгодженості управління, партисипативності, каузальності та ін. Ідентифіковано комплекс механізмів забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, базовими серед яких є правовий, організаційний і ресурсний (фінансовий, інформаційний і кадровий). Досліджено й узагальнено наукові концепції моделювання економічної стійкості. На цій основі розроблено модель формування стратегічних засад

економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, що передбачає циклічність процесу. З'ясовано, що важливим чинником забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств є оптимізація виробництва, зокрема максимізація прибутку ТОВ «Агро-Холдинг МС» через пошук оптимального співвідношення посівних площ сільськогосподарських культур. За результатами дослідження динаміки змін валової продукції сільського господарства України методом аналітичного вирівнювання рядів динаміки розроблено прогноз, відповідно до якого за песимістичним сценарієм обсяги валової продукції сільського господарства у 2025 р., порівнюючи з 2018 р., зростуть майже на 3 %, а за оптимально реалістичним – на 10 %. Побудовано кореляційно-регресійну модель залежності чистого прибутку споріднених галузей (сільське, лісове і рибне господарство) та чистого прибутку економіки України, за розрахунками якої виявлено, що 80,3 % варіації рівня чистого прибутку економіки країни зумовлене варіацією прибутку галузей сільського, лісового та рибного господарств, що вказує на вагомий вплив цих галузей на формування економічних засад сталого розвитку держави. Аргументовано, що сталий розвиток держави, її регіонів і сталий розвиток аграрного сектору економіки України утворюють систему, що становить підґрунтя для формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств – базового чинника розвитку економіки сільських територій.

**Оцінка ідентичності змісту автореферату і дисертаційної роботи,
повнота відображення результатів в опублікованих наукових працях**

Основні положення і висновки дисертації викладені у 17 наукових працях, з яких стаття у науковому фаховому виданні України, 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави, стаття у науковому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, стаття в іншому науковому виданні, 9 тез наукових доповідей.

Автореферат повністю відображає основні положення, висновки та рекомендації дослідження і є ідентичним з результатами дисертаційної роботи.

Найбільш суттєві наукові результати з виокремленням наукової новизни

Основний науковий здобуток, поданої на розгляд дисертаційної роботи, полягає у поглибленні теоретико-методичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств України в мінливих умовах ринкового господарювання.

Наукову цінність мають такі теоретичні та методичні розробки автора:

1. Удосконалено класифікацію основних чинників формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, суть якої полягає у виокремленні екзогенних (нормативно-правова та законодавча урегульованість, ефективність реалізації державної аграрної політики, стабільність зовнішньоекономічної ситуації тощо) та ендогенних (забезпеченість фінансовими та іншими ресурсами, їх збалансованість, ефективність менеджменту й маркетингу, збалансоване природокористування тощо) чинників.

2. Визначені та систематизовані методичні підходи щодо оцінювання станів забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Запропоновано концептуальний підхід до її оцінки шляхом використання інтегрального показника, побудованого на основі пруденційних індикаторів (кількісних та якісних показників), отриманих шляхом аналізу фінансової та соціальної звітності, що характеризуються високим рівнем пояснювальної спроможності стосовно виявлення причин і прогнозування наслідків, як результату процесів забезпечення економічно стійкого стану суб'єктів господарювання.

3. Розроблено алгоритм діагностики та модель формування стратегічних засад економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, що передбачають безперервність процесу і системність процедури.

4. З'ясовано, що трансформаційні зміни аграрного сектору економіки мали як позитивний, так і негативний вплив на процеси забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Як результат, набула подальшого розвитку класифікація трансформаційних змін економіки України з виокремленням причин, позитивних і негативних наслідків.

5. Ідентифіковано особливості механізму забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання, серед яких: 1) формування фінансової стійкості виступає основою економічної складової ресурсного механізму; 2) недостатній вплив соціального механізму, через який суспільство бере участь в процесах формування державної аграрної політики; 3) відсутність дієвих важелів впливу держави на механізм управління ризиками господарювання.

6. За результатами дослідження динаміки змін валової продукції сільського господарства методом аналітичного вирівнювання рядів динаміки, розроблено прогноз (за трьома сценаріями) динаміки змін обсягів валової продукції сільського господарства України, відповідно до якого, за песимістичним сценарієм, обсяги валової продукції сільського господарства у 2025 р., порівнюючи із 2018 р., зростуть майже на 3 %, а за оптимально реалістичним – на 10 %.

Зауваження до дисертаційної роботи

Зміст дисертаційної роботи у достатній мірі відображає різні аспекти досліджуваної проблеми. Кількість апробацій та рівень практичних упроваджень результатів дослідження підтверджують відповідний ступінь обґрунтованості і значимості. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно звернути увагу на дискусійний характер окремих тез,

що можуть бути предметом публічного обговорення під час офіційного захисту:

1. У розділі 1 «Теоретичні засади економічної стійкості сільськогосподарських підприємств», поряд з іншими, систематизовано комплекс ендогенних та екзогенних чинників формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. На нашу думку, до переліку ендогенних варто було б включити імідж сільськогосподарського підприємства.

2. У дисертації запропоновано моделі, що забезпечують формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, проте, вони стосуються лише галузі рослинництва. На нашу думку, доцільно було б розробити відповідні моделі в інших галузях.

3. Особливості закордонного досвіду щодо державної підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств в роботі розглянуто. Водночас, з урахуванням сучасних тенденцій, робота набула б більшої науково-практичної вагомості, якби в ній було б здійснено аналіз механізмів забезпечення економічної стійкості аграрного підприємництва в країнах ЄС та рекомендовано шляхи їх імплементації в Україні.

4. У розділі 2 автор здійснює ґрунтовну оцінку стану та ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Вважаємо, автору також необхідно було б приділити увагу аналізу ефективності діяльності в малих господарствах кооперативного сектору аграрної економіки. На нашу думку, це суттєво посилило б аналітичність дисертаційного дослідження.

5. У дисертації запропонована удосконалена автором класифікація типів економічної стійкості (рис. 2.19). Вважаємо, що її доцільно було б описати в авторефераті.

Проте, зазначені зауваження та рекомендації є дискусійними. Вони не знижують наукової та практичної цінності дисертації і не впливають на позитивну оцінку дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

У цілому дисертаційна робота виконана на високому науковому та методичному рівні з використанням сучасних методів дослідження. У роботі структурно поєднано теоретико-методичні аспекти висвітлення матеріалів дослідження з прикладним характером розробок та рекомендацій.

Дисертаційна робота та автореферат відповідають вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями) та паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а здобувач Дяченко Валентин Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку та аудиту
Харківського національного технічного
університету сільського господарства
імені Петра Василенка

Н.І. Рижикова

